

ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Jiřího Zavázala a soudců JUDr. Petra Gemmela a JUDr. Zdeňka Krčmáře v právní věci žalobce **Davida Mencla**, narozeného 23. prosince 1972, bytem ve Zruči-Senci, Ke Křižovatce 466, PSČ 330 08, zastoupeného Mgr. Danielem Kapitánem, advokátem, se sídlem v Plzni, sady 5. května 296/36, PSČ 301 00, proti žalovaným **1) Ing. Heleně Štětinové, LL. M.**, se sídlem ve Strančicích, Všechnomy 26, PSČ 251 63, jako insolvenční správce dlužnice Dagmary Veselé a **2) Dagmaře Veselé**, narozené 3. května 1979, bytem v Nečíně, Žebrák 23, PSČ 262 13, o určení pravosti pohledávky, vedené u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. 36 ICm 3259/2013, jako incidenční spor v insolvenční věci dlužnice **Dagmary Veselé**, vedené u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. KSPH 36 INS 12903/2013, o dovolání žalobce proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 27. května 2015, č. j. 36 ICm 3259/2013, 104 VSPH 651/2014-205 (KSPH 36 INS 12903/2013), takto:

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. května 2015, č. j. 36 ICm 3259/2013, 104 VSPH 651/2014-205 (KSPH 36 INS 12903/2013), **se zrušuje** a věc **se vrací** odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Rozsudkem ze dne 13. června 2014, č. j. 36 ICm 3259/2013-140, Krajský soud v Praze (dále jen „insolvenční soud“) určil, že pohledávka žalobce (Davida Mencla) v celkové výši 348.854 Kč, přihlášená do insolvenčního řízení dlužnice (Dagmary Veselé), je po právu (výrok I.) a rozhodl o nákladech řízení (výrok II.).

Vrchní soud v Praze k odvolání druhé žalované rozsudkem ze dne 27. května 2015, č. j. 36 ICM 3259/2013, 104 VSPH 651/2014-205 (KSPH 36 INS 12903/2013), změnil rozsudek insolvenčního soudu tak, že žalobu o určení pravosti pohledávky zamítl (první výrok); dále rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (druhý výrok) a uložil žalobci zaplatit soudní poplatek ve výši 2.000 Kč (třetí výrok).

Odvolací soud vyšel při posuzování důvodnosti žalobou uplatněného nároku ve shodě se soudem prvního stupně zejména z toho, že:

1) Žalobce se v dané věci domáhal určení pravosti (žalovanými popřené) nevykonatelné pohledávky ze směnky vlastní, vystavené 12. září 2006 dlužnicí a jejím manželem Františkem Veselým (dále též jen „F. V.“) na řad žalobce, znějící na částku 256.108 Kč, splatné dne 31. května 2007 (dále jen „sporná směnka“).

2) Dne 28. srpna 2006 druhá žalovaná a F. V. jako budoucí objednatelé a společnost Ekonomické stavby s. r. o. (dále jen „společnost E“) jako budoucí zhotovitel, jednající žalobcem jako jednatelem společnosti, uzavřeli smlouvu o budoucí smlouvě o dílo č. 582/06 (dále jen „smlouva o smlouvě budoucí“), v níž se smluvní strany zavázaly v dohodnuté době uzavřít smlouvu o dílo, jejímž předmětem bude zhotovení stavby rodinného domu na blíže označeném pozemku. Podle čl. III. bodu 3.3 smlouvy byli budoucí objednatelé povinni uhradit budoucímu zhotoviteli zálohu ve výši 170.000 Kč na krytí prvních přípravných prací s tím, že záloha bude následně vyúčtována ve smlouvě o dílo a z konečné ceny díla odečtena.

3) Žalobce (jako směnečný věřitel) uzavřel s druhou žalovanou a F. V. (jako směnečnými dlužníky) dne 12. září 2006 „mimosměnečné ujednání ke směnce vystavené dne 12. září 2006 na 256.108 Kč“ (dále též jen „mimosměnečné ujednání“). Smluvní strany v něm konstatují, že směneční dlužníci nemají v tuto chvíli dostatek vlastních finančních zdrojů, aby zajistili financování přípravných prací ke stavbě. Z uvedeného důvodu směnečný věřitel zajistí pro směnečné dlužníky „financování“ částky 170.000 Kč podle čl. III. bodu 3.3 smlouvy o smlouvě budoucí a směneční dlužníci „za účelem úhrady tohoto zajištěného financování“ uhradí věřiteli jeho směnečnou pohledávku. Smluvní strany dále prohlásily za nesporné, že „poskytnuté finanční plnění bude uhrazeno věřitelem do depozita budoucího zhotovitele na základě jeho výzvy a specifikace částky“, jakož i to, že „směnečná suma v sobě kromě zajištěného financování dále zahrnuje smluvní úrok za rezervaci a půjčení finančních prostředků ve výši 16 % ročně jdoucí ode dne 1. října 2006 do úplného zaplacení a dále smluvní pokutu za prodlení níže specifikovanou“. Do splatnosti směnky činí sjednané úroky celkem částku 18.108 Kč, přičemž tato částka bude směnečnými dlužníky zaplácena v hotovosti do dne splatnosti směnky.

Na takto ustaveném základě odvolací soud dospěl – na rozdíl od soudu prvního stupně – k závěru, že žalobou uplatněnému nároku nelze vyhovět.

Odvolací soud – předeseílaje, že obdobnou věcí téhož žalobce se již zabýval v jiném jím projednávaném sporu (potud odkázal na rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 29. dubna 2013, sp. zn. 9 Cmo 122/2013, uveřejněný v časopise Právní rozhledy č. 13-14/2013, str. 508) – považoval pro posouzení důvodnosti žalobcovy nároku za podstatnou především povahu (se spornou směnkou souvisejícího) právního vztahu, jenž vznikl mezi žalobcem, druhou žalovanou a společností E v souvislosti s uzavřením smlouvy o smlouvě budoucí a mimosměnečným ujednáním, na jehož základě měl žalobce druhé žalované a jejímu manželovi poskytnout (za účelem úhrady jejich závazku vůči společnosti E) „půjčku“ ve výši 170.000 Kč.

Přestože samotná smlouva o půjčce nebyla uzavřena mezi druhou žalovanou (a jejím manželem) a společností E, nelze podle přesvědčení odvolacího soudu pominout (jak ostatně upozornil již Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 13. listopadu 2012, sp. zn. I. ÚS 563/2011, jímž bylo rozhodnuto o ústavní stížnosti jiného klienta společnosti E), že žalobce vystupuje (nejen v posuzovaném případě, ale i ve vztahu k jiným spotřebitelům) při uzavírání smluv o dílo a při poskytování půjček ve „dvoudomém“ postavení, tj. jednak jako jednatel společnosti E (která uzavírá smlouvy o dílo), jednak jako „nepodnikající“ fyzická osoba (která poskytuje dlužníkům půjčky na úhradu zálohy na cenu díla).

Jelikož není pochyb o tom, že samotná smlouva o smlouvě budoucí je spotřebitelskou smlouvou ve smyslu ustanovení § 52 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), je podle odvolacího soudu třeba na žalobce také v právním vztahu založeném smlouvou o půjčce (jakož i směnečnou dohodou, tj. dohodou uzavřenou mezi žalobcem a druhou žalovanou o důvodu sporné směnky) pohlížet jako na dodavatele podle ustanovení § 52 odst. 2 obč. zák., tj. jako na osobu, která při uzavírání a plnění smlouvy jedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. Půjčku, kterou měl žalobce poskytnout druhé žalované (a F. V.) je proto třeba považovat za spotřebitelský úvěr ve smyslu § 2 písm. a) zákona č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb. (dále jen „zákon o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru“), s tím, že podle názoru odvolacího soudu „nejsou dány výjimky“ stanovené v § 1 odst. 2 tohoto zákona (rozuměj, nejde o žádný ze zde vypočtených případů, na něž se zákon o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru nevztahuje).

Zdůrazňuje, že při „právním hodnocení“ spotřebitelských smluv je nutno „mít na paměti“, že jejich právní úprava obsažená v páté hlavě první části občanského zákoníku je výsledkem implementace směrnic Evropských společenství na ochranu spotřebitele a je ji proto třeba interpretovat v souladu s obsahem a účelem těchto směrnic (v poměrech dané věci zejména s čl. 10 směrnice Rady ze dne 22. prosince 1986 č. 87/102/EHS o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru – dále jen „směrnice 87/102“), odvolací soud dále dovodil, že požadavek formulovaný v ustanovení § 12 zákona o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, podle kterého splácí-li spotřebitel spotřebitelský úvěr prostřednictvím směnky nebo šeku nebo zajišťuje-li jimi jeho splacení, musí si věřitel počínat tak, aby byla zachována všechna práva spotřebitele, která vyplývají ze smlouvy o poskytnutí spotřebitelského úvěru, je nutné vykládat v tom smyslu, že věřitel je povinen při vystavení směnky zajišťující splnění spotřebitelského úvěru (půjčky) postupovat způsobem, který dlužníkovi umožní uplatnit stejnou obranu (tj. obranu, která dlužníkovi přísluší proti původnímu věřiteli) také proti „eventuálnímu nabyvateli směnky“.

V posuzovaném případě však podle odvolacího soudu žalobce uvedeným způsobem nepostupoval, když s druhou žalovanou a F. V. uzavřel směnečnou dohodu, podle které měla být pohledávka ze smlouvy o půjčce zajištěna směnkou znějící na řad žalobce, nikoli rektasměnkou. Jen u takové směnky (směnky „nikoliv na řad“) by totiž dlužník mohl vznášet námitky ze svého vztahu k předchozímu majiteli směnky i proti jejímu eventuálnímu nabyvateli, zatímco u smenek na řad je „přenos námitek“ směnečného dlužníka vůči nabyvateli směnky možný jen velmi obtížně, a to za podmínek stanovených čl. I. § 17 zákona č. 191/1950 Sb., zákona směnečného a šekového (dále jen „směnečný zákon“).

Podle odvolacího soudu lze „nemožnost uzavřít směnečnou dohodu k použití směnky na řad ... nepřímou dovést“ i ze zákazu stanoveného v ustanovení § 56 odst. 1 a odst. 3 písm. k) obč. zák., neboť platí-li obecně, že není „právně přípustné převádět dluhy dodavatele na třetí osobu, zhoršila-li by se tím možnost spotřebitele domoci se splnění své pohledávky, pak je nutno logicky dojít k závěru, že tatáž právní nedovolenost musí platit i v obráceném pořadí, tj. převádí-li (má-li možnost převádět) dodavatel na jinou osobu pohledávku ... a proti této jiné osobě se spotřebitel může bránit s většími obtížemi, než by to bylo možné vůči dodavateli.“

Odvolací soud proto uzavřel, že nebyla-li v uzavřené směnečné dohodě vyloučena převoditelnost směnky rubopisem, pak taková dohoda „obsahuje“ ujednání, které způsobuje k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran a směnečná dohoda je pro rozpor se zákonem podle ustanovení § 39 obč. zák. neplatná. Tato skutečnost sice nezpůsobuje neplatnost směnky, zakládá však důvodnou obranu proti povinnosti zaplatit směnku remitentovi (jinak řečeno, dlužník není z uvedeného důvodu povinen na směnku plnit).

Okolnost, že sporná směnka nebyla v daném případě indosována na jinou osobu, měl odvolací soud – pro posouzení otázky platnosti uzavřené směnečné dohody – za právně bezvýznamnou, když nelze „učinit závěr, že směnečná dohoda je platná až do okamžiku, kdy remitent převede směnku rubopisem na jiného a teprve v důsledku tohoto jednání se dodatečně stává uzavřená směnečná dohoda absolutně neplatnou. Pro rozpor se zákonem je uvedená směnečná dohoda absolutně neplatná od samého počátku, neboť v sobě zahrnuje možnost remitenta ... počínat si tak, že nebudou zachována všechna práva spotřebitele, která vyplývají ze smlouvy o poskytnutí spotřebitelského úvěru“.

Odvolací soud konečně nesdílel ani názor žalobce, podle kterého by se měl (shledal-li směnečnou dohodu neplatnou) zabývat tím, zda žalobce nemá vůči dlužnici pohledávku z jiného právního titulu (ze smlouvy o půjčce, popř. z bezdůvodného obohacení). Žalobce totiž přihlásil do insolvenčního řízení pohledávku ze sporné směnky, nikoli pohledávku z půjčky či bezdůvodného obohacení a odvolací soud by tudíž bezpochyby „překročil předmět řízení“, jestliže by v incidenčním řízení rozhodoval o pravosti jiné pohledávky.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), maje za to, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázek procesního i hmotného práva, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, případně které v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyly vyřešeny. Dovolatel namítá, že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil tak, že rozsudek soudu prvního stupně se potvrzuje.

Konkrétně dovolatel odvolacímu soudu vytýká, že dospěl-li k závěru o neplatnosti směnečné dohody (v důsledku čehož není podle odvolacího soudu dlužnice povinna na spornou směnku plnit), bylo povinností soudu také zvážit, zda v přihlášce a v incidenční žalobě identifikovaný skutek nedovoluje učinit závěr, že přihlášený nárok je dán z jiného titulu. Právě o takovou situaci přitom podle dovolatele šlo v projednávané věci, když jak obsah přihlášky předmětné pohledávky, tak incidenční žaloba umožňovaly zjistit pohledávku „jakožto nárok žalobce z titulu smlouvy o půjčce, příp. v nejzazším možném případě jako bezdůvodné obohacení dlužníka“.

Dále namítá, že odvolání podané druhou žalovanou proti rozsudku insolvenčního soudu nemělo náležitosti podle ustanovení § 205 odst. 1 a 4 o. s. ř. a bylo svým obsahem zmatečné. Odvolací soud se jím proto neměl vůbec zabývat.

Dovolatel rovněž polemizuje se závěrem odvolacího soudu, že přihlášenou pohledávku popřely obě žalované. Jednak z porovnání seznamu přihlášených pohledávek a vyrozumění první žalované o popření pohledávky ze dne 6. září 2013 „lze zjistit nedostatky a rozpory“, jež v konečném důsledku vedou k pochybnostem o určitosti popěrných úkonů, jednak druhá žalovaná žalobcovu pohledávku zřejmě vůbec „řádne“ nepopřela.

Za nesprávný má dovolatel rovněž závěr odvolacího soudu, podle kterého lze smlouvu o půjčce uzavřenou mezi žalobcem, druhou žalovanou a jejím manželem podřadit pod režim spotřebitelských smluv. Z pouhého opakování určité činnosti (poskytování půjček klientům společnosti E) ještě nelze dovozovat, že by tak žalobce činil s úmyslem obcházet zákon. Ostatně, i kdyby žalobce poskytl druhé žalované a jejímu manželovi předmětnou půjčku jako podnikatel, jak dovozuje odvolací soud, nemohl by se na předmětný závazkový právní vztah použít zákon o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, když je zřejmé, že půjčka poskytnutá druhé žalované a jejímu manželovi byla účelově určena na financování prvních přípravných prací pro stavbu rodinného domu, jinak řečeno, účel poskytnuté půjčky jednoznačně spadá pod negativní vymezení působnosti stanovené v § 1 odst. 2 tohoto zákona.

V této souvislosti dovolatel připomíná, že směrnice Evropské unie nelze, jak činí odvolací soud v dané věci, aplikovat (na rozdíl od nařízení) přímo, ale musí být do právního řádu členského státu implementovány. V případě směrnice 87/102 se tak stalo právě zákonem o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, přičemž ani tento zákon, ani směrnice 87/102 použití smének k zajištění závazků ze spotřebitelského úvěru nezakazují, pouze ukládají věřiteli povinnost počínat si tak, aby byla zachována všechna práva spotřebitele.

Odvolací soud podle přesvědčení dovolatele navíc shora uvedené normy také nesprávně vyložil, když dovodil, že dlužník může k zajištění závazku ze spotřebitelského úvěru vystavit pouze směnku s doložkou nikoli na řad (rektasměnku). Dohoda o vystavení směnky na řad totiž oproti mínění odvolacího soudu nepředstavuje bez dalšího ujednání, které způsobuje k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, ani v jejím důsledku nedochází ke zhoršení dobytnosti nebo zajištění pohledávky spotřebitele ve smyslu ustanovení § 56 odst. 3 písm. k) obč. zák. (žádnou takovou pohledávku ostatně druhá žalovaná vůči žalobci ani nemá). Nerovnováha v právech a povinnostech stran by mohla podle dovolatele nastat až tehdy, došlo-li by nejen k převodu směnky na nového majitele, ale tímto převodem by se také skutečně zhoršilo postavení spotřebitele. Ani jedna z uvedených podmínek však v poměrech dané věci splněna nebyla, neboť nedošlo ani k převodu sporné směnky, ani ke zhoršení postavení druhé žalované.

Závěr odvolacího soudu, podle kterého je směnečná dohoda neplatná podle ustanovení § 39 obč. zák. pro rozpor se zákonem, proto podle dovolatele nemůže z výše uvedených důvodů obstát.

První žalovaná ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout s tím, že v dovolání uplatněné argumenty již byly nebo mohly být před soudy nižších stupňů uplatněny.

S přihlédnutím k době vydání napadeného rozhodnutí byl pro dovolací řízení rozhodný občanský soudní řád ve znění účinném od 1. ledna 2014 (srov. usnesení Nejvyššího soudu

ze dne 29. května 2014, sen. zn. 29 ICdo 33/2014, uveřejněné pod číslem 92/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Dovolání žalobce proti měnícímu výroku rozsudku odvolacího soudu je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., když právní posouzení věci, na němž rozhodnutí odvolacího soudu spočívá (co do řešení otázky platnosti dohody smluvních stran o zajištění pohledávek ze spotřebitelské smlouvy směnkou na řad) a které bylo dovoláním zpochybněno, je v rozporu s (později přijatou) judikaturou Nejvyššího soudu.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Ustanovení § 52 obč. zák. (ve znění účinném v době uzavření všech výše označených smluv, pro věc rozhodném) určovalo, že spotřebitelskými smlouvami jsou smlouvy kupní, smlouvy o dílo, případně jiné smlouvy, pokud smluvními stranami jsou na jedné straně spotřebitel a na druhé straně dodavatel (odstavec 1). Dodavatelem je osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy jedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti (odstavec 2). Spotřebitelem je osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti (odstavec 3).

Podle ustanovení § 55 obč. zák. se smluvní ujednání spotřebitelských smluv nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Spotřebitel se zejména nemůže vzdát práv, které mu zákon poskytuje, nebo jinak zhoršit své smluvní postavení (odstavec 1). Ujednání ve spotřebitelských smlouvách ve smyslu § 56 se považují za platná, pokud se spotřebitel nedovolá jejich neplatnosti (§ 40a). Ovlivňuje-li však takové ujednání přímo i další ujednání smlouvy, může se spotřebitel dovolat neplatnosti celé smlouvy (odstavec 2). V pochybnostech o významu spotřebitelských smluv platí výklad pro spotřebitele příznivější (odstavec 3).

Podle ustanovení § 56 obč. zák. spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran (odstavec 1).

Z ustanovení § 1 zákona o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru se podává, že tento zákon stanovil některé podmínky smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, v souladu s právem Evropských společenství (odstavec 1). Tento zákon se nevztahuje (mimo jiné) na smlouvu, ve které je poskytován spotřebitelský úvěr na koupi, výstavbu, opravu nebo údržbu nemovitosti (odstavec 2 písm. a/).

Podle ustanovení § 12 téhož zákona pak v rozhodné době platilo, že splácí-li spotřebitel spotřebitelský úvěr prostřednictvím směnky nebo šeku nebo zajišťuje-li jimi jeho splacení, musí si věřitel počínat tak, aby byla zachována všechna práva spotřebitele, která vyplývají ze smlouvy o poskytnutí spotřebitelského úvěru.

Nejvyšší soud úvodem poznamenává, že řešením právních otázek, jež mu jsou dovoláním předestírány (posouzením povahy smluv uzavíraných žalobcem v souvislosti se zajišťováním částečného financování výstavby rodinných domů pro klienty společnosti E, jakož i posouzením otázky platnosti ujednání smluvních stran o zajištění pohledávek ze spotřebitelské smlouvy směnkou vystavenou ve formě na řad), se již zabýval v rozsudcích ze dne 30. září 2015, sp. zn. 29 Cdo 688/2012, a ze dne 31. května 2016, sp. zn. 29 Cdo 562/2014. V první z označených věcí šlo přitom o typově shodnou věc téhož žalobce, vycházející ze skutkového rámce, jenž se v ničem podstatném nelišil od nyní projednávané věci (žalobce ve věci rozebírané v označeném rozhodnutí rovněž uplatňoval práva ze směnky vlastní vystavené na jeho řad, zajišťující pohledávky vzniklé na základě

mimosměnečného ujednání uzavřeného za obdobných podmínek, tj. pro účely financování výstavby rodinného domu klientům společnosti E).

V rozsudku sp. zn. 29 Cdo 688/2012 Nejvyšší soud k právní kvalifikaci dohody obsažené v mimosměnečném ujednání a ke spotřebitelské povaze smluv uzavíraných žalobcem v souvislosti se zajištěním částečného financování výstavby rodinných domů pro klienty společnosti E především dovodil, že:

1) Z obsahu směnečné smlouvy, na níž se účastníci směnečného vztahu dohodli v mimosměnečném ujednání, je i přes určitou formulační nesourodost zřejmé, že sporná směnka má sloužit pouze jako zdroj možného náhradního uspokojení zajištěné pohledávky pro případ, že dlužník svému závazku nedostojí, jinými slovy, že bude použita jen v případě, že dlužník řádně a včas nesplní svůj kauzální závazek.

2) Dohoda účastníků obsažená v mimosměnečném ujednání (podle níž se žalobce zavázal zajistit pro dlužníky „financování“ částky 170.000 Kč dle čl. III. bodu 3.3 smlouvy o smlouvě budoucí) není půjčkou podle ustanovení § 657 obč. zák., nýbrž jde ve smyslu ustanovení § 51 obč. zák. o smlouvu nepojmenovanou (inominátní). Právní vztah účastníků založený mimosměnečným ujednáním nelze poměřovat ustanovením § 657 obč. zák. již proto, že jeho obsahem nebylo přenechání dohodnuté částky dlužníku, nýbrž „zajištění financování“ přípravných prací ke stavbě rodinného domu (které měla na základě smlouvy o dílo provést pro dlužníka společnost E), a to tím způsobem, že žalobce převede finanční prostředky do „depozita“ společnosti E. Sama skutečnost, že dlužník se v mimosměnečném ujednání zavázal částku, kterou žalobce (za účelem sjednaného zajištění financování dohodnutých prací) převede společnosti E, žalobci uhradit, z dohody účastníků půjčku nečiní.

3) Režimu ochrany spotřebitele nicméně podléhá (vedle smlouvy o smlouvě budoucí) i samotné mimosměnečné ujednání, jež je (v poměrech dané věci) nutné považovat za spotřebitelskou smlouvu podle ustanovení § 52 obč. zák. Pro posouzení postavení žalobce coby dodavatele při uzavírání mimosměnečného ujednání totiž není významné pouze formální hledisko (tj. zejména označení žalobce v mimosměnečném ujednání a skutečnost, že jde v případě žalobce a společnosti E o dva samostatné subjekty práva), ale je nutné zohlednit také skutečný účel žalobcova jednání, a to s přihlédnutím ke všem okolnostem, jež byly pro jeho učinění podstatné (určující). Z tohoto pohledu přitom nemůže být pochyb, že účelem uzavření mimosměnečného ujednání nebylo uspokojování osobní potřeby (spotřeby) žalobce, ale naopak šlo o činnost, kterou žalobce (ve zjevné souvislosti s obchodními aktivitami společnosti E, v níž vykonává funkci jednatele) provádí opakovaně a za úplatu. Na nezbytnost zabývat se (při posuzování oprávněnosti nároků uplatňovaných žalobcem vůči klientům společnosti E) „dvoudomým“ vystupováním žalobce, tedy tím, že žalobce ve smluvních vztazích s uvedenými osobami vystupuje jednak jako jednatel společnosti E, jednak jako fyzická osoba, pak upozornil rovněž Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 563/11. Důvody, pro které by se neměly závěry v něm vyslovené uplatnit i v nyní projednávané věci, přitom Nejvyšší soud nenachází.

V rozsudku sp. zn. 29 Cdo 562/2014 pak Nejvyšší soud – k otázce platnosti dohody smluvních stran o zajištění pohledávek ze spotřebitelské smlouvy směnkou na řad – uzavřel, že:

1) Ujednání účastníků (směnečná smlouva) o zajištění pohledávek ze spotřebitelské smlouvy směnkou není neplatné pro rozpor se zákonem podle ustanovení § 39 obč. zák.

jen proto, že zajišťovací směnka byla vystavena ve formě na řad. Opačný závěr se přitom neprosadí ani v případě, že spotřebitelská smlouva není vyloučena z působnosti zákona o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru.

2) Zákon o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru užití směnek jako platebního nebo zajišťovacího prostředku v souvislosti se spotřebitelským úvěrem totiž nezakazoval a nijak smluvní strany nelimitoval ani co se týče formy, v níž může být taková směnka vystavena (zákaz použití směnek, a to bez rozlišování jejich formy, při splácení nebo zajištění spotřebitelského úvěru byl v českém právním řádu zakotven až s účinností od 25. února 2013 – srov. ustanovení § 18 odst. 1 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 43/2013 Sb.). Úprava provedená ve výše citovaném ustanovení § 12 zákona o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru se pak omezila jen na stanovení zvláštní prevenční povinnosti věřitele, který byl nucen počínat si (v případech, kdy měl být spotřebitelský úvěr splácen prostřednictvím směnky nebo měl být takový úvěr směnkou zajištěn) tak, aby „byla zachována všechna práva spotřebitele, která vyplývají ze smlouvy o poskytnutí spotřebitelského úvěru“. Takto formulovanému požadavku může věřitel dostát i tehdy, bude-li ke splácení nebo zajištění spotřebitelského úvěru využita (v závislosti na dohodě smluvních stran vyjádřené v uzavřené směnečné smlouvě) směnka s formou na řad. Postavení dlužníka na takové směnce se totiž – co do možnosti uplatnění práv, jež dlužníku jako spotřebiteli přísluší – nebude nijak lišit od postavení dlužníka na (odvolacím soudem aprobované) směnce vystavené s doložkou nikoli na řad (na rektasměnce).

3) Tak tomu přitom bude nejen tehdy, zůstane-li směnka v rukou původního věřitele (tedy v situaci, kdy k žádné změně v právním postavení spotřebitele vůbec nedochází), popřípadě dojde-li k převodu směnky na nového majitele ve smyslu ustanovení čl. I. § 20 odst. 1 směnečného zákona jen s účinky obvyčejného postoupení pohledávky (a dlužníku zůstanou – stejně jako u převedené rektasměnky – zachovány všechny námitky, které měl proti poslednímu majiteli směnky), ale také (oproti mínění odvolacího soudu) v ostatních „běžných“ případech indosace, tj. bude-li směnka převedena na nabyvatele rubopisem (indosamentem) ještě před protestem pro neplacení nebo před uplynutím lhůty k protestu a nový majitel nabude práva ze směnky originárně (neodvozeně od právního postavení převodce). Ani v takové situaci totiž nebude možné – má-li být zachován respekt k právům spotřebitele plynoucím z uzavřené spotřebitelské smlouvy – upřít žalovanému směnečnému dlužníku právo uplatnit vůči nabyvateli směnky námitky zakládající se na jeho vlastních vztazích k remitentovi (viz též důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2015, sp. zn. 29 Cdo 1155/2014, uveřejněného pod číslem 104/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Promítnuto do poměrů projednávané věci výše řečené znamená, že závěr o neplatnosti mimosměnečného ujednání (směnečné smlouvy) žalobce a druhé žalované o zajištění pohledávek žalobce spornou směnkou, nelze, jak nesprávně učinil odvolací soud, opřít jen o zjištění, že sporná směnka byla vystavena ve formě na řad. Jinak řečeno, ani skutečnost, že na základě dohody účastníků směnečného vztahu byla k zajištění pohledávky vůči spotřebiteli použita směnka vystavená ve formě na řad, nevede bez dalšího k závěru o neplatnosti uzavřené směnečné smlouvy pro rozpor se zákonem podle ustanovení § 39 obč. zák.

Jelikož právní posouzení věci odvolacím soudem již z výše uvedených důvodů nemůže obstát, Nejvyšší soud, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), napadené rozhodnutí zrušil (včetně závislých výroků o nákladech řízení a uložení poplatkové

povinnosti žalobci) a vrátil věc odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.). Zabývat se další dovolací argumentací pokládal Nejvyšší soud v dané situaci za zbytečné (vypořádat se s těmito argumenty bude v další fázi řízení úkolem odvolacího soudu).

V dalším řízení odvolací soud (při posuzování mezi své přezkumné činnosti) nepřehlédne rovněž závěry, jež Nejvyšší soud (k povaze procesního společenství insolvenčního správce a dlužníka v řízení o určení pravosti pohledávky) vyslovil v rozsudku ze dne 23. července 2015, sen. zn. 29 ICdo 24/2013 (uveřejněném pod číslem 33/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). V něm dovolací soud uzavřel, že popře-li (jako v posuzovaném případě) nevykonatelnou pohledávku jak insolvenční správce, tak dlužník v oddlužení, musí být žaloba o určení pravosti, výše nebo pořadí pohledávky sice včas podána (v rozsahu dotčeném popěrným úkonem toho kterého z nich) proti oběma popírajícím (proti insolvenčnímu správci i proti dlužníku), insolvenční správce a dlužník však v takovém řízení nemají postavení nerozlučných společníků (nerozlučné společenství popírajícího insolvenčního správce a dlužníka v oddlužení odnikud neplyne).

Právní názor dovolacího soudu je pro odvolací soud (soud prvního stupně) závazný. V novém rozhodnutí bude znovu rozhodnuto o náhradě nákladů řízení, včetně nákladů řízení dovolacího (§ 243g odst. 1 o. s. ř.).

Toto rozhodnutí se považuje za doručené okamžikem zveřejnění v insolvenčním rejstříku; účastníkům incidenčního sporu se však doručuje i zvláštním způsobem.

Proti tomuto rozsudku není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 30. listopadu 2016

JUDr. Jiří Z a v á z a l, v. r.
předseda senátu

Za správnost vyhotovení: Pavlína Tkaná